

opreme in prometnih sredstev skoraj sploh ni bilo. Proizvodnja jekla in elektroenergije je bila povsem nezadostna za industrijski razvoj.

Gospodarsko je bila dežela v vsakem oziru odvisna od tujine. Tujim tvrdkam je dajala svoje surovine po smešno nizkih cenah, od njih je kupovala druge surovine, običajno polizdelke in nekaj strojev, toda po neprimerno višjih cenah. Izvažali smo baker, skupaj z njim pa tudi zlato, uvažali pa kable, izvažali smo železno rudo ter uvažali železo in izdelke iz njega. Izvažali smo boksit in uvažali aluminij, izvažali smo živino in kože, uvažali pa usnje. Prav v tem je kolonialni značaj gospodarstva. Z deželno go gospodarili razspino in v tem je imel tuji kapital komandne položaje, da je poceni črpal visoke profite brez večjih investicij kapitala in sodobne tehnike. Seveda je enostranski razvoj gospodarstva — proizvodnja surovin, potrebnih tujemu kapitalu, in izgradnja lahke industrije s tujim kapitalom, ustrezala koristim zunanjih izkoriščevalcev. Zato je dežela v primerjavi z razviti deželami čedalje bolj nazadovala, bila je čedalje bolj zadolžena. In večina njenega prebivalstva je živela v bedi.

Očitno je, da se nismo mogli sprijazniti s takšnim stanjem in smo morali storiti vse, da bi čimprej dvignili deželo iz te zaostalosti. Nacionalizacija industrije, razlastitev tujih in domačih kapitalistov je bil prvi korak, šele začetek. Temu je morala slediti industrializacija. Le-ta se je morala predvsem osrediti na glavno: razvijanje težke industrije, metalurgije, strojne industrije, v tej zvezi pa energetske baze za naraščajočo industrijo in potrošno prebivalstva. Praktično je to pomenilo ne samo razširitev proizvodnje rudnih bogastev, marveč tudi zgraditev raznih podjetij, ki predelujejo osnovno surovino v izdelke.

Poglejmo baker. Morali smo ga predelovati. Najprej smo zgradili elektrolizo in omogočili izločanje zlata iz blister bakra (Bor). Potem smo zgradili valjarno bakra (Sevojno). Sledila je tovarna kablov (Svetozarevo). Zgradili smo industrijo generatorjev in elektromotorjev (Rade Končar, Zagreb). Zgradili smo tudi industrijo izolacijskih potrebščin, transformatorjev itd. Z dograditvijo vseh teh tovarn, ki že obratujejo, smo sklenili krog proizvodnje od bakra do generatorjev, transformatorjev in radijskih aparatov.

Nekaj podobnega je s svincom, aluminijem, kositrom, železom, jeklom, nekovinami, lesom itd. Povsod je bilo treba z novimi tovarnami izpopolniti proizvodnjo do zaključne faze. Seveda je bilo treba tudi razširiti in modernizirati rudnike, flotacije in topilnice ter odpirati nove. Da bi spremenili značaj gospodarstva, smo morali napeti vse sile in mobilizirati vsa razpoložljiva gmotna sredstva.

Energetska baza stare Jugoslavije je bila postavljena tako, da je omogočala izkoriščanje samo tistih naravnih bogastev, na katerih so bili najprej zainteresirani tuji kapitalisti. Enotnega energetskega sistema ni bilo. Stara Jugoslavija je imela nepovezane termo- in hidroelektrarne pri posameznih rudnikih in mestih. Mi smo morali to stanje spremeniti, povečati proizvodnjo elektroenergije, premoga in nafte ter povezati elektroenergetski sistem s sistemom daljnovodov. Brez tega sploh nismo mogli misliti na preobrazbo dežele iz kolonialne v napredno, industrijsko deželo. Tu smo morali uporabiti ogromna sredstva. Toda težave so bile tudi s tem, da nismo podedovali dovolj kadrov z izkušnjami graditve velikih jezov ter montiranja turbin in generatorjev. Vse to je moralo nastati v praksi, z izpolnjevanjem najbolj zamotanega naloga, ki so zelo težavne tudi za druge dežele z mnogo večjimi izkušnjami in dolgo industrijsko tradicijo.

Zdaj proizvajamo štirikrat več električne energije in dva in polkrat več premoga kakor leta 1939

Ogromna naloga je bila razviti strojno industrijo. Razen nekaterih delavnic stara Jugoslavija ni imela strojne industrije. Morali smo jo zgraditi znova. Na tem sektorju smo dosegli največji polet. Zgradili smo industrijo železniških vozil — lokomotiv in vagonov, potniških in tovornih. Uspešno razvijamo industrijo kamionov in drugih prometnih sredstev. Imamo že močno ladjedelništvo, ki lahko tudi za druge gradi velike ladje. Brez teh zmogljivosti pa ne moremo biti kos vprašanju razvoja in modernizacije prometa.

Zgradili smo tudi industrijo kmetijskih strojev — mlatilnic, traktorjev in drugih. Brez teh strojev in naprav, brez traktorjev, kamionov, sredstev za zaščito rastlin ne moremo temeljiteje obravnavati niti vprašanja kmetijstva. Imamo tudi tovarne, ki izdelujejo opremo za industrijo sladkorja, olja, predelavo sadja, mlinov itd.

Če se ozremo nazaj na minulo obdobje in presojava uspeh v gospodarskem razvoju, ne smemo pozabiti, da smo morali temeljno gospodarsko nalogo — dviganje dežele iz zaostalosti — izpolnjevati hkrati z drugo, tudi bistveno: z nalogo, da ohranimo in okrepimo našo narodno neodvisnost. V kratkem obdobju smo morali vzdržati orjaški boj na področju industrijskega razvoja in na področju ohranitve neodvisnosti. Slednje je terjalo od nas, da smo morali v nekaj letih v pospešenem tempu zgraditi močno vojno industrijo. Zgraditi tovarne topov, tankov, mitraljezov, pušk, minometalcev, municije, svinca, tovarne modernih letal itd. Lahko tudi ni bilo šolati kadre za te tovarne. Mi pa smo uspešno rešili tudi to, tako da se z vojnimi proizvodi pojavljamo tudi na svetovnem trgu.

Breme, ki smo ga morali prevzeti, in boj, ki smo ga vzdržali, kakor tudi doseženi uspehi torej v nobenem oziru ne zaostajajo za orjaško borbo v narodnoosvobodilni vojni. Zdaj lahko rečemo, da je to obdobje izgradnje v glavnem zaključeno in da smo dosegli cilje, ki smo si jih bili zastavili. Namesto zaostale imamo industrijsko deželo z močnimi temelji za nadaljnji razvoj. Razvili smo industrijo proizvodnih sredstev, energetske in surovinske baze, proizvodnjo strojev. Ko pa pregledujemo te uspehe, moramo ugotoviti tudi nekatere negativne posledice teh napörrov, da bi zgradili povsem težko industrijo.

Nagla osnovna industrializacija je povzročila nova protislovja v gospodarstvu

Dosedanja industrializacija je povzročila nova protislovja v našem gospodarstvu. Povzročala je nagel vzpon industrije, ki proizvaja delovna sredstva, zaostala pa je predelovalna industrija, industrija potrošnega blaga in kmetijstvo.

V primerjavi z letom 1939 nam nudi gibanje naslednjo sliko:

industrija proizvodnih sredstev	porast do 1. 1955
strojna industrija	8-kratno
energetska industrija	2.5-kratno
predelovalna industrija	1.7-kratno
kmetijstvo	na isti ravni

Razvili smo torej predvsem ključni del gospodarstva. Te tovarne in sploh gradnje pa so po svoji naravi, če upoštevamo, da smo morali graditi moderne objekte s sodobnimi napravami, zelo drage. Odkod smo vzeli ta sredstva? Zahodnoevropska industrija se je razvijala cela stoletja — v vsaki deželi z obilnimi sredstvi drugih, z izkoriščanjem kolonij ali zunanjih posojil. Holandski kapital je finansiral angleško, angleški in francoski pa ameriško industrializacijo. Mi smo se morali zateči k našim domačim vi-

rom. Prav zaradi nerazvitosti gospodarstva so bila ta sredstva omejena, in če smo hoteli v najkrajšem času zgraditi temelje za sodobno gospodarstvo, ki dela s stroji, smo morali znaten del letnega proizvoda porabiti samo za to ključno industrializacijo. Jablanica, Zenica, Lukavac, Vlasina, Zvornik, Mavrovo, Nikšić, Banovići, »Rade Končar«, »Nikola Tesla«, »Litostroj«, Kidričevo, Vuzenica in na stotine drugih, dalje železniške proge, predori itd. so požirali mnoge milijarde. Zato je moral biti od leta do leta velik delež investicij v celotnem proizvodu. Zadnja leta je šel razvoj takole:

leto	letni proizvod v milijardah din
1953	1111
1954	1252
1955 (plan)	1340

Celotne investicije	delež invest.
340.6	30.7%
389.8	31.0%
395	29.6%

Največji del teh investicij smo osredili na gospodarstvo, mnogo manj pa na objekte družbenega standarda.

Leto	v milijardah	gosp.
1953	304.4	89.4%
1954	318.2	81.6%

Stanovanjska, komunalna in socialna dejavnost — znesek v milijardah din:

znesek	odstotki
36.2	10.6%
71.5	18.4%

Od teh ogromnih sredstev smo največji del spet potrošili za razvoj samo nekaterih gospodarskih panog.

Investicije smo osredili na temeljni del gospodarstva. Razvoj je šel takole:

Leto	od inv. za ener. met. (in nemet.) kov., pred. kem. ind.	ost. gosp. panoge
1947/52	82.5%	17.5%
1952	86.7%	13.3%
1953	75.5%	24.5%
1954	91.0%	19.0%

Šele četrti, peti, ponekod pa šesti in sedmi del skupnih investicij je šel na vse ostale gospodarske panoge, med katere sodi industrija gradbenih potrebščin, lesna industrija, industrija celuloze, pletenih košar in papirja, tekstilna, usnjarska, živilska, grafična, tobačna in filmska industrija. Seveda so morale te gospodarske panoge zaostajati. Za te gospodarske panoge smo dajali pičel del tekočega dohodka, kar velja tudi za izgradnjo stanovanj in komunalnih objektov. Še več, za finansiranje ključne gospodarske izgradnje smo mobilizirali ne le velik del dohodka iz gospodarstva, marveč tudi del amortizacijskih sredstev iz predelovalne industrije in komunalnih podjetij. Če pa izdatkom za gospodarstvo prištejemo še velike izdatke za obrambo neodvisnosti — v nekaterih letih do 22% dohodka — tedaj je jasno, da je moral iti del sredstev tudi na račun življenjskega standarda ljudi.

Takšna izgradnja, kakršna je bila doslej pri nas, vpliva na eni strani na gospodarstvo in standard ljudi, ker traja izgradnja teh objektov — jezovi in hidrocentrale, metalurški kombinati — dolgo, je to pomenilo, da smo za več let trošili zanje cele gore cementa in jekla, gradbenega lesa, da smo uvozili opremo in da gospodarstvo